



WANDELING DOOR SCHILDERSWIJK ZUTPHEN

Langs de Stolpersteine voor de Joodse bewoners



Wandeling langs de Stolpersteine voor de Joodse bewoners in de Schilderswijk

Op 29 april 2022 zijn op initiatief van buurtbewoners samen met de nabestaanden voor de tweede keer een aantal Stolpersteine gelegd in de Zutphense Schilderswijk. Stolpersteine ('struikelstenen') zijn handgemaakte messing steentjes waarmee we de slachtoffers van het nationaal-socialisme rond en tijdens de Tweede Wereldoorlog herdenken. De Duitse kunstenaar Gunter Demnig startte dit project in 1993 en inmiddels liggen er in heel Europa herdenkingsstenen. Deze wandeling voert langs de Stolpersteine die in de zomer van 2021 en in het voorjaar van 2022 in de Schilderswijk zijn gelegd. De verhalen van de Joodse bewoners in deze wijk zijn gebundeld in het boekje 'Joodse bewoners in de Schilderswijk Zutphen - Een zoektocht naar verhalen'.

1. Familie Norden-Warnsveldseweg 52

Sara woont als kind met haar familie aan de Barlheze. Na haar huwelijk met Joel Norden in 1934 komen ze aan de Warnsveldseweg te wonen. De ouders en broer van Sara wonen ook in de buurt, aan de Ruysdaelstraat 2. Zoon Koosje is ook vaak te vinden bij zijn opa en oma. Hij zit ook op de Joodse school in Zutphen. In januari 1943 wordt het gezin met de 7-jarige Koosje weggevoerd naar Auschwitz en vermoord.



2. Familie Kurzmann - Warnsveldseweg 54

Heinrich (Heinz) wordt geboren in Wenen en verblijft in ieder geval vanaf 1925 in Nederland. Waarschijnlijk wilde hij doorreizen naar New York. In Zutphen gaat hij werken als kantoorbediende. Hij trouwt in 1934 met Ilse de Levie uit Gorssel. Na hun huwelijk vestigen ze zich aan de Warnsveldseweg. Beiden worden zij in 1943 via Westerbork naar Auschwitz weggevoerd en vermoord.

3. Familie Hanouwer - Ruysdaelstraat 2

Jacob en Anna wonen met hun zoon Abraham. Dochter en zus Sara woont met haar gezin aan de Warnsveldseweg. De jongere broer van Jacob, Carel, woont aan de Jan Steenstraat 10. Beide broers zijn veehandelaar. In 1941 overlijdt Jacob. Moeder Anna wordt weggevoerd en vermoord in Auschwitz. Zoon Abraham komt om in Schoppinitz, een van de werkkampen voor Joodse dwangarbeiders.

4. Familie Aussen - Ruysdaelstraat 24

Bernard woont hier met zijn vrouw Rosa. Hij is zelf opgegroeid in Steenderen en trouwt met de Duitse Rosa Meijer. Eerst wonen ze nog in Duitsland, maar in 1934 komen ze met hun vier kinderen in Zutphen wonen. Vanaf 1935 wonen ze op dit adres, waar Bernard loodgieter is. Van de kinderen blijft alleen dochter Herta in Zutphen wonen, aan de Laarstraat 92. Zij gaat regelmatig op bezoek bij haar familie in Bronkhorst en Steenderen. Op deze foto uit 1941 staat zij met veerknecht Hendrik Bleumink. Zoals beloofd, stuurt ze de foto aan Hendrik Bleumink en dankzij zijn familie blijft deze foto al die jaren bewaard. Bernard en Rosa komen – net als hun dochters Herta en Edith – om in Auschwitz. Zoon Hermann wordt vermoord in Buchenwald. Alleen oudste dochter Betty overleeft de oorlog.



5. Familie Cohen - Ruysdaelstraat 36

Drie generaties naast elkaar: grootmoeder Grietje de Groot-Akker, moeder Vrouwchje Cohen-Muller en dochter Greta Sonja Cohen. Na het overlijden van haar man in 1939, moet Vrouwchje Cohen, de dienstwoning in Hoogeveen verlaten. Samen met haar kinderen Frits en Greta Sonja, verhuist ze naar Zutphen. Zo woont ze dichtbij een zwager, die in Hengelo Gld. woont. Frits gaat naar een Joods Lyceum in Arnhem en reist iedere dag op en neer. In december 1942 worden Vrouwchje en Greta Sonja vanaf dit adres opgepakt. Ze zitten op het eerste transport naar Sobibor van 2 maart 1943. Bij aankomst op 5 maart worden zij vergast. Terwijl zijn moeder en zusje worden opgepakt, weet Frits te ontsnappen. Hij duikt onder op verschillende adressen en overleeft zo de oorlog. Oma Grietje was in oktober 1942 al opgenomen in de psychiatrische inrichting Groot Graf-fel. Met de andere patienten wordt zij in april 1943 naar Westerbork vervoerd. Als ze het transport al heeft overleefd, dan is ze op 23 april 1943 in Sobibor vermoord. Haar naam staat vermeld op de plaquette die op de poort van Groot Graffel is aangebracht.



6. Familie Van Gelder - Teniersstraat 12

De van oorsprong Duitse Bertha trouwt in 1897 met de Zutphense veehandelaar Joseph. Samen krijgen ze drie kinderen; Suzanna, Abraham Albert en Elisabeth. Suzanna woont met haar gezin in Oss, maar komt in juli 1939 nog met haar dochtertje Florence op bezoek. In het babyalbum van Florence staat een foto van een trotse opa en oma met hun kleindochter, genomen in hun achtertuin. Het babyboek blijft via burens van Suzanna bewaard en is te vinden in het archief in Oss. Net als moeder Bertha, werkt Elisabeth ook bij de posterijen in Zutphen. Joseph overlijdt in 1940. In 1943 worden Bertha en Elisabeth vanaf dit adres weggevoerd naar Sobibor waar ze zijn vermoord.



7. Familie Günzburger - Rembrandtstraat 6-8

Tot april 1939 woont dit gezin in het Duitse Landau in der Paltz. Vader Siegfried is handelaar in ruwe tabak en richt hiervoor in 1922 een handelsmaatschappij op. Dochter Irmgard gaat er naar een meisjesschool voor zowel protestantse als Joodse meisjes. Ondanks het verbod kregen 25 Joodse meisjes hier tot 9 november 1938 les. Als de nazi's systematisch het leven van de Joden in Duitsland onmogelijk maken, komt de gedachte op te emigreren. Een verre verwant van moeder Karoline (Lilly) woont in Amerika en ze nemen contact op. Hij is bereid voor één persoon garant te staan en ze besluiten dat dat hun zoon Werner is. Op 24 juni 1938 arriveert hij, als 16-jarige, in New York. De rest van het gezin vlucht op 15 april 1939 naar Nederland. Bedoeling is om vanuit Rotterdam door te reizen naar Amerika, maar dit plan mislukt als alle Joodse vluchtelingen Rotterdam moeten verlaten. Via bemiddeling van het Joodse Comité voor Vluchtelingen komen ze in 1940 in Zutphen terecht. Ruim twee jaar huren ze kamers op dit adres. In oktober 1942 wordt het hele gezin naar doorgangskamp Westerbork gebracht. Op 18 januari 1944 zijn ze op transport naar Theresienstadt gezet om uiteindelijk in Auschwitz aan te komen. Vader Siegfried wordt op 7 juli 1944 in Auschwitz vermoord. Moeder Lilly en dochter Irmgard worden overgebracht naar KZ Stutthof (in het noorden van Polen) waar ze op 28 februari 1945 eveneens worden vermoord.



8. Familie Heilbronn - Rembrandtstraat 12

Regina, het dochtertje, is slechts 2 jaar als zij in 1942 vanuit deze woning met haar ouders Alexander en Rika wordt weggevoerd naar Westerbork. Haar vader Alexander groeide op in Lochem in een gezin van veehandelaren. Ook hij werd veehandelaar en kon in die tijd zijn koeien nog vlakbij huis laten lopen. Voorbij de Albert Cuijstraat was nog geen bebouwing en alleen weilanden. Het gezin woonde eerst op nummer 13, maar verhuisde rond 1940 naar nummer 12. Vanuit Westerbork stuurt het gezin in september 1942 een brief aan de familie Bruggink die op nummer 9 woonde. Later volgt vanuit Westerbork nog een snel geschreven briefje van een paar regels: *"Lieve burens, We zijn reisklaar voor de grote reis van 3 dagen en 2 nachten. We zijn vol goeie moed en zijn alle 3 goed in orde. Hierbij de bonnen en wat geld wat ik nog in de tas had. Tot wederziens. Groet alle bekenden, fam.H."* Het hele gezin wordt in Auschwitz vermoord.

9. Jane Krukziener - de Groot - Rembrandtstraat 22

Op dit adres woonden vader Max, moeder Nanny en zonen Nico en Bram. De moeder van Max, Jane, woont bij hen in. Ze was weduwe en ging tijdens de bezetting naar haar zus in Hengelo. Samen kwamen ze in april 1943 in Vught terecht. Vandaar gingen ze naar Westerbork en toen op transport. Op 14 mei 1943 wordt zij op 76-jarige leeftijd vermoord in Sobibor. Haar zoon Max overleefde met zijn gezin de oorlog door onder te duiken. Eerst bij het echtpaar De Swart aan de Hobbemakade 43. Later op adressen in Harfsen en 't Joppe. Vlak na de bevrijding op 8 mei 1945 maakte de familie een foto voor het kippenhok in 't Joppe. Nico had geen kleding meer en draagt hier het uniform van een Canadese soldaat. Na de oorlog vestigde het hele gezin zich weer op Rembrandtstraat 22.



10. Familie Hanouwer - Jan Steenstraat 10

Hier woonden Carel en Clara Hanouwer met hun zoon Abraham. De broer van Carel, Jacob, woont aan de Ruysdaelstraat 2. Carel woont zijn hele leven al in Zutphen en is net als veel van zijn familieleden, veehandelaar. In 1916 trouwt hij met Clara. Naast zoon Abraham hebben ze nog een dochter Jenetta (Jeannette) die als leerling-verpleegkundige in de Joods psychiatrische inrichting het Apeldoornsche Bos werkt. In oktober 1936 ontsnapt een van de stieren van Carel en zet de hele binnenstad op stelten. Dit haalt het regionale nieuws. Zoon Abraham overlijdt in 1943 in het werkkamp Schoppinitz in Polen op 27-jarige leeftijd. Een jaar later worden Carel en Clara in Auschwitz vermoord.

11. Familie Weijel - Jan Steenstraat 15

Joseph en Elisabeth wonen hier met hun kinderen Joseph, Izaak en Carolina Johanna. De ouders van Joseph hadden een slagerij aan de Barlheze 44. In 1928 trouwen Joseph en Elisabeth. De oudere broer van Joseph, Abraham, woont aan de Rembrandtstraat. Joseph werkt als veehandelaar en slager. Het hele gezin is in oktober 1942 in Auschwitz vermoord. De kinderen waren toen 12, 10 en 6 jaar.

12. Familie Levie - Hobbemakade 53

Salomon is grossier in schoolbenodigdheden. Na hun huwelijk in 1918 wonen Salomon en Francina eerst nog in Rheden. Francina is opgegroeid in Warnsveld en haar zussen wonen in Zutphen. Als in augustus 1929 zoon Abraham wordt geboren, dan woont het gezin al aan de Warnsveldseweg 32. In 1936 verhuizen ze naar de Hobbemakade. Vanuit een Nederlands werkkamp stuurt Salomon nog post naar dhr. Koster uit de Frans Halslaan 16. Zijn overlijdensdatum en -plaats zijn onbekend. Francina en de dan 13-jarige Abraham zijn in oktober 1942 in Auschwitz vermoord.

13. Familie Wolf - Frans Halslaan 68

De van oorsprong Brabantse Benjamin Wolf werkte in de chemische fabriek aan de Laarstraat 77. Zijn echtgenote Sara Wolf-Koppel was de dochter van de eigenaar van deze fabriek. Later werkten ook hun zoons Herman en Jacob in deze fabriek. Herman was lid van de plaatselijke schaakvereniging 'Caissa' en was een hele goede schaker. Regelmatig speelde hij wedstrijden en oefende hij thuis bij de familie Withuis in de Ruysdaelstraat. Hij werd een goede vriend van Ber Withuis, die later ook een bekend schaker werd. Allen zijn in 1943 vermoord in Auschwitz.

14. Familie Meijers - Frans Halslaan 64 & 66

De broers Jacob en Herman Meijers woonden aan de Frans Halslaan 64 en 66. Opgegroeid in het Gelderse Hengelo vestigen ze zich met hun gezinnen in Zutphen. Jacob werkt als journalist bij de Graafschapbode en Herman is een gerenommeerd kostuummaker. Hun trotse moeder Jetta legt in 1928 de eerste steen van huisnummer 66. Een foto is bewaard gebleven. In de serre van nummer 66 werd een tijdje les gegeven aan Joodse kinderen. Jongere broer Elie die in de Ruysdaelstraat woonde, overleefde met zijn gezin de oorlog. Hij geeft in 1996 een uitgebreid interview door de USC Shoah Foundation. Daarin toont hij de foto uit ca. 1938 van het 12,5 jarig huwelijk van Jacob en Roos. Het is de enige foto waar het hele gezin op staat.



Plattegrond van Schilderswijk Zutphen



- | | |
|----------------------------------------------------|-----------------------------|
| 1. Familie Norden - Warnsveldseweg 52 | Onthulling op 29 april 2022 |
| 2. Familie Kurzmann - Warnsveldseweg 54 | Onthulling op 29 april 2022 |
| 3. Familie Hanouwer - Ruysdaelstraat 2 | Onthulling op 29 april 2022 |
| 4. Familie Aussen - Ruysdaelstraat 24 | Onthulling op 29 april 2022 |
| 5. Familie Cohen - Ruysdaelstraat 36 | Onthulling op 2 juni 2021 |
| 6. Familie Van Gelder - Teniersstraat 12 | Onthulling op 29 april 2022 |
| 7. Familie Günzburger - Rembrandtstraat 6-8 | Onthulling op 2 juni 2021 |
| 8. Familie Heilbronn - Rembrandtstraat 12 | Onthulling op 2 juni 2021 |
| 9. Jane Krukziener - de Groot - Rembrandtstraat 22 | Onthulling op 2 juni 2021 |
| 10. Familie Hanouwer - Jan Steenstraat 10 | Onthulling op 29 april 2022 |
| 11. Familie Weijel - Jan Steenstraat 15 | Onthulling op 29 april 2022 |
| 12. Familie Meijers - Frans Halslaan 64 & 66 | Onthulling op 2 juni 2021 |
| 13. Familie Wolf - Frans Halslaan 68 | Onthulling op 2 juni 2021 |
| 14. Familie Levie - Hobbemakade 53 | Onthulling op 29 april 2022 |

De Stolpersteine voor de familie Weijel van Rembrandtstraat 10 zijn al in april 2014 geplaatst op initiatief van een oud-bewoonster. Het verhaal van de familie Weijel is te lezen in het boekje 'Joodse bewoners in de Schilderswijk Zutphen - Een zoektocht naar verhalen'. In dit boekje zijn alle verhalen gebundeld. Het is te leen in Bibliotheek Zutphen of digitaal op te vragen via het mailadres schilderswijk75jaar@gmail.com.